

گزیده اسناد تنظیمی در محاضر شرع

مسعود حبیبی مظاهری*

از جمله نهادهای حقوقی و دینی که پیش از مشروطیت و اندکی پس از آن به تنظیم روابط حقوقی عامه مردم می‌پرداخت، محضر شرع بود. کارکردهای این نهاد دینی، گسترده بود و صلاحیت‌های ترافعی و غیرترافعی را در برمی‌گرفت. علماء و مجتهدان صاحب محضر، که تخصص و مرجعیتشان محل تردید نبود و در عین حال هویت دینی و شخصیت اجتماعی‌شان به احکام و نوشته‌هایشان اعتباری کافی و وافی می‌بخشید در ایجاد بستری از امنیت حقوقی و اقتصادی در جامعه، نقش بسزایی داشتند.

اختیارات و صلاحیت‌های محاضر شرع، از حکم حکام یا فرمان پادشاه نشأت نمی‌یافت و با اینکه این نهاد، بخش مهمی از اداره امور جامعه را عهده‌دار بود. در چهارچوب ساختار رسمی حکومت جای نمی‌گرفت. اقتدار و اعتبارش که وامدار ریشه‌های عمیقش در فرهنگ و اندیشه جامعه دینی و سنتی ایران بود، خود را بر نهادهای ناشی از قدرت عمومی تحمیل می‌کرد و در عین حال در تعاملی مثبت و فعال با حاکمیت و در کنار ایشان ایفای نقش می‌نمود. به جرأت می‌توان گفت که مطالعه این نهاد و آشنایی همه‌جانبه با آن، علاوه بر آنکه به شناخت چگونگی جریان ارتباطات حقوقی و روابط اقتصادی در جامعه ایرانی قبل از مشروطه و ظهور نهادهای نوین حقوقی و سیاسی کمک می‌کند، برای اطلاع از پیچیدگی ساختار قدرت در جوامع سنتی همچون ایران ضروری است.

*. سردفتر اسناد رسمی و دانشجوی دکترای حقوق در فرانسه.

با شروع جریان نوسازی سیاسی و شکل‌گیری نهادهای نوین حقوقی در ایران که تفکیک نهاد قدرت از نهاد مذهب را به جد دنبال می‌کرد، علماء و مجتهدان به تدریج نقش خود را در بخش‌های اجرایی در حاکمیت از دست دادند و نهادهایی همچون محاضر شرع از سکه افتادند. البته ناگفته پیداست که تا زمان ورود قشر جدید از تحصیل کردگان و نخبه‌گان که محصول تعلیم و تربیت در نهادهای نوین آموزش داخل و خارج کشور بودند، تصدی بسیاری از پست‌ها و اشغال بسیاری از کرسی‌ها بویژه در نهادهای قضایی و قانون‌گذاری همچنان در اختیار و انحصار علماء و مجتهدان ولو در لباس جدید باقی ماند.

مجموعه‌ای از اسناد که در این مقاله به خوانندگان عرضه می‌گردد، تعداد ۲۱ سند منتخب از دفتر معاملات شرعی مرحوم شیخ عیسی لواسانی از مجتهدان عصر مشروطه و پهلوی اول است. این اسناد در فاصله سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸ قمری یعنی تقریباً یک دهه پس از مشروطیت به رشته تحریر در آمده است. محضر شیخ عیسی لواسانی را می‌باید در زمره نسل آخر از محاضر شرع به حساب آورد که به ناچار جای خود را به دفاتر اسناد رسمی سپردند. با نگاهی به اسناد ثبت شده در این دفتر، که یکی از دفترهای ثبت معاملات این محضر بوده، می‌توان حدس زد که محل استقرار آن در تهران محله عودلاجان بوده است. از ویژگی‌های اسناد این محضر آن است که ذیل اکثر قریب به اتفاق اسناد ثبت شده، امضاء و مهر متعاملین را می‌توان مشاهده کرد. به نظر می‌رسد که این رسم و شیوه در محاضر متأخرتر مرسوم بوده و پیشتر، دفتر شرعیات محاضر، بیشتر جنبه حفظ خلاصه‌ای از اسناد تنظیمی جهت اطلاع صاحب محضر را داشته و سندیت و اعتبار آن کمتر محل توجه بوده است. اسناد تنظیمی در این محضر از تنوع خوبی برخوردار است و شامل اسناد انواع معاملات مرسوم در آن روزگار از متعه و نکاح و سند ذمه گرفته تا انواع صلح و اجاره و وقف و وصیت و وکالت و شراکت می‌شود.

و اما شیخ عیسی بن المولی شکراله بن لطف اله لواسانی سینکی طهرانی چنانکه شیخ آقابزرگ طهرانی در *نقباء البشر* (جلد ۱ قسمت چهار، صفحه ۱۶۴۳) معرفی می‌کند در سال ۱۲۷۷ قمری به دنیا آمد. وی نخستین تعلیمات را نزد پدرش ملا لطف‌اله لواسانی که خود مجتهدی برجسته و به نام بود گذراند. آقابزرگ طهرانی در *نقباء* (جلد ۱ قسمت دوم ص ۸۴۴ و ۸۴۵) پدر وی را علامه‌ای فاضل و فقیهی بزرگ معرفی می‌کند که نخست در اصفهان نزد اعظام علماء آن بلاد تحصیل و سپس به نجف اشرف مشرف گردید و از بزرگانی همچون شیخ مرتضی انصاری و دیگران، دانش آموخت و سپس به تهران برگشت و از رجال مشهور دینی و مراجع امور محسوب می‌گردید. او دارای تصانیفی است از جمله *فضائل السادات فی الاخبار* و *منتخب الختوم فی الادعیه*، وی در ۱۳۱۹ قمری درگذشت و نزدیک امامزاده حمزه در شهرری دفن گردید.

شیخ عیسی لواسانی علاوه بر محضر پدر، در تهران از درس میرزا حسن آشتیانی استفاده می‌کرد و چنانکه نقل شده در محضر درس حاج شیخ فضل‌الله نوری نیز حاضر می‌شده است. وی سپس به نجف اشرف عزیمت کرد و در آن حوزه دینی از محضر علمایی چون شیخ محمدکاظم خراسانی، میرزا حسین خلیلی، شیخ الشریعه اصفهانی کسب فیض نمود و در عداد علماء و افاضل درآمد. گفته شده که مرحوم حاج میرزا حسین محدث نوری و نیز سیدمرتضی کشمیری از شیوخ وی در روایت حدیث بوده‌اند و آیت‌الله سیدشهاب‌الدین مرعشی نجفی از شیخ عیسی اجازه روایت داشته است.

وی پس از بازگشت به تهران در ۱۳۱۹ قمری یا اندکی پس از آن به تدریس و ارشاد و امامت و موعظه و تألیف پرداخت. ظاهراً وی در منزل تدریس می‌نموده و طلاب علوم دینی به نزد وی می‌شتافتند. در مسجدی مرسوم به مسجد لواسانی نیز امامت جماعت را عهده‌دار بوده است. عیسی لواسانی در سال ۱۳۶۴ قمری از دنیا رفت و پیکر او را در قم در مجاورت مقبره مرحوم آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری به خاک سپردند. ظاهراً فرزند او شیخ محمدعلی نیز از افاضل و علماء بوده است. آیت‌الله شیخ عیسی لواسانی آثاری چند به شرح زیر تألیف کرده است:

۱- *انیس العارفین* در اخلاق به زبان فارسی که در سال ۱۳۶۰ ق به اهتمام اسمعیل معارف‌خواه در تهران چاپ (سنگی) شده است. این کتاب در سال ۱۳۹۰ توسط انتشارات آستان قدس رضوی تجدید طبع شده است.

۲- *جلاء الابصار فی شرح الادعیه والاذکار* که یکبار در سال ۱۳۴۰ قمری در تبریز چاپ شده و اخیراً (۱۳۹۰ش) توسط انتشارات آستان قدس رضوی منتشر گردیده است.

۳- *میزان الاخرة فی العشرة مع الاخوان* که در سال ۱۳۴۸ قمری در تهران چاپ سنگی شده است. (مطبعه علمی)

۴- *الشیخ و الشیخة*

۵- ترجمه الغزالی که در سال ۱۳۰۵ شمسی در تهران همراه با کتاب *سرالعالمین و کشف ما فی الدارین* اثر ابوحامد غزالی منتشر گردیده است. لواسانی در مطلع مقدمه‌ای که بر کتاب مذکور در شرح احوال غزالی نوشته، اظهار می‌کند که غزالی در اواخر عمر مذهب تشیع اختیار و اقدام به نوشتن کتاب *سرالعالمین* نموده و از این جهت وی به طبع آن همت گماشته است.

مأخذ

مکارم الاثر در احوال رجال دو قرن ۱۳ و ۱۴ هجری تألیف میرزا محمدعلی معلم حبیب‌آبادی، جلد ششم، صفحات ۲۱۵۹ و ۱۶۰.

نقباء البشر فی القرن الرابع عشر، جلد اول قسمت دوم و چهارم اثر شیخ آقابزرگ تهرانی، چاپ مشهد، دارالمرتضی، ۱۴۰۴ قمری.

معجم رجال الفكر و الادب فی النجف خلال الف عام، شیخ محمدهادی امینی، جلد ۳، نجف ۱۴۱۳ق / ۱۹۹۲م.

المسلسلات فی الاجازات (محتویات علی اجازات علماء الاسلام فی حق والدی العلامة آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی)، المجموعة الثانية، تراجم شیوخ الاجازه سید محمود مرعشی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۴۱۶ق.

تربت پاکان قم، عبدالحسین جواهر کلام، جلد ۲ - قم ۱۳۸۲.

فهرست کتاب‌های چاپی فارسی، خانابا مشار، جلدهای یک، دو و چهار.

شیخ فضل‌الله نوری و مشروطیت، مهدی انصاری، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۶ شمسی.

گزیده اسناد محضر سید محمد مجتهد طباطبائی، مسعود حبیبی مظاهری، مجله پیام بهارستان ویژه‌نامه قانون و حقوق، شماره سوم، سال ۱۳۹۱.

(۱)

اجاره‌نامه (اجاره شخص)

به اجاره داد رقبه خود را آقامهدی خان خلف مرحوم کربلایی رحمت‌الله شهرستانکی غفرله به جناب آقای احمدآقا فرزند آقای آقامیرزا حاجی آقای تاجر حریرفروش دام‌عمره از برای خدمات مرجوعه به او در مدت سه سال از تاریخ ذیل به عوض دویست و شانزده تومان که سالی هفتاد تومان می‌شود که ماهی شش تومان به انضمام مخارج شام و نهار و چای و سالی یکدست لباس معمولی و ارسی به او مرحمت فرمایند.

به تاریخ شب بیست و یکم جمادی‌الآخره سنه ۱۳۳۸.

توضیح آنکه هر یک از طرفین ملتزم شدند که اگر بدون عذر شرعی تخلف از قرارداد مذکوره نمودند مبلغ یکصد تومان به طرف دادنی باشند به تاریخ متن.

السجل بسم‌الله تعالی شأنه، قد وقعت الاجاره والاستجاره و الشرط المرقوم فی الهمامش لدی لیلة الخامس و العشرین فی جمادی‌الآخره.

حرره الاحقر عیسی لواسانی ۱۳۳۸، محل مهر المتوکل علی‌الله عیسی.

ذیل این سند امضاء طرفین قرارداد مشهود است.

(۲)

عقدنامه

مناکحه دائمه واقع شد فیما بین حاج شیخ احمد تجربیشی ولد مرحوم آخوند ملاصفر علی و مخدره بدرالسادات ملقبه به بدرالملوک خانم صبیبه آقای میرزا نصرالله خان وثوق خلوت به صدق مبلغ سه هزار تومان و یک مجلد کلام الله مجید ربانی که یک هزار تومان با کلام الله واصل مخدره و دو هزار تومان بر ذمه زوج باقی است به تاریخ دهم شهر ربیع المولود ۱۳۳۸. السجل بسم الله تعالی شأنه: قد وقع النکاح المقرون بالفلاح علی الصداق المسطور ثلثة آلاف و خمسين تومان الواصل الی المنکوحه المعظمة الف و خمسون و الباقی علی ذمة الزوج المعظم الفان تومان ایجاباً منی عاشر شهر ربیع المولود ۱۳۳۸. حرره الاحقر عیسی لواسانی، محل مهر المتوکل علی الله عیسی.

(۳)

شرکتنامه

منظور از تحریر اینکه حضور یافتند در محضر شرع مطاع سرکار رفعت مدار آقا میرزا جوادخان خلف مرحوم میرزا حسین خان تبریزی و سرکار... آثار آقا محمداسمعیل خان خلف مرحوم حاج علی تبریزی و عالیجاهان فخامت پناهان آقامیرزا علی اکبر و آقامیرزا قربانعلی خلفان مرحوم نائب ابراهیم خان تبریزی رحمه الله. و بعد الحضور از آنجا که در شرکت برکت و در اجتماع انتقاع هست، سرکار آقامیرزا جواد خان مبلغ دو هزار تومان و سه نفر دیگر از اشخاص مزبورین هر یک هزار تومان از مال خود خارج و تمام مبلغ پنج هزار تومان را سرمایه قرار دادند که صرف مخارج اخراج و تصفیه معدن شمشک زغال سنگ که در محل خود معروف و مستغنی از تحدید و توصیف می باشد بنمایند. از حال تحریر الی انقضا مدت پنج سال تمام شمسی به این قسم که سرکار میرزا جوادخان خارج از کار و در ازاء اشتغال به امور راجعه مبلغ یک هزار تومان علاوه بر سایر شرکاء دارند و سه نفر دیگر در مدت پنج سال مرقوم قیام و اقدام به امور راجعه به معدن مزبور و فروش و مخارج لازم از هر قبیل بنمایند و بعد از هر شش ماه حساب و جمع و خرج بنمایند آنچه مخارج شده بالسویه بر چهار نفر تقسیم شود و آنچه نفع باشد بالسویه بین آنها تقسیم شود و خدای نخواستہ ضرر شود بر عهده هر چهار بالسویه خواهد بود و خداوند را حاضر و ناظر دانند و آنچه لازم دیانت و امانت و عدم خیانت است هر یک با سایرین از شرکاء منظور داشته باشند و صیغه جاری شد.

به تاریخ شب بیست و هشتم شهر جمادی الثانیه سنه ۱۳۳۸.

السجل، بسم الله تعالی شأنه قد وقع ما زیر و فصل فی الكتاب لدی لیلة الثامن و العشرین

من جمادی الآخرة حرره الاحقر عیسی لواسانی ۱۳۳۸ محل مهر المتوکل علی الله عیسی و النسخ ثلث.

(۴)

وصیت نامه

وصیت کرد بی بی خانم بنت آقای حاجی علی محمدخان معین السفراء و وصی خود قرار داد جناب ابوی خود حاج معین السفراء را و چنانچه ایشان حیات نداشته باشند با جناب آقای آقاشیخ جعفر نهاوندی و برادر مکرم مخدره آقای محمودخان است که مشارالیهما به اتفاق و صلاحدید یکدیگر انجام مراتب وصیت را بدهند، و چنانچه یکی از این دو نفر مسافر باشند یا اینکه خدای نکرده در قید حیات نبوده باشند آن دیگری در امورات مستقل خواهد بود. مراتب وصیت از این قرار است که آنچه دارایی او بوده باشد که در محل خود معلوم و معین است پس از ادا دیون واجبه باید تثلیث شود. ثلث آن متعلق است به خود آن مخدره که بیست سال تمام عبادت که نماز و روزه باشد برای خود مخدره استیجار نمایند و ده سال هم برای مرحوم ناصرخان استیجار نمایند و آنچه میزان استیجار است به قیمت متداولی به اشخاص متدین بدهند و هرچه از ثلث باقی بماند پس از مصارف ایام ثلثه و حمل جنازه چنانچه ممکن شود به حضرت معصومه سلام الله علیها و در صورت عدم امکان در حضرت عبدالعظیم علیه السلام دفن نمایند.

بقیه ثلث مثل دو ثلث دیگر از کلیه ماترک بین ورثه کما فرض الله تقسیم شود فمّن بدله بعد ما سمعه فانما ائمه علی الذین یدلونه. فی شهر صفرالخیر ۱۳۳۸. السجل بسم الله تعالی شانہ، اعترفت المخدّره بی بی خانم بعد معرفتها بتمام ما نمی الیها فی الوصیة و الوصایة لدی سابع شهر ربیع الثانی ۱۳۳۸ حرره الاحقر عیسی لواسانی. محل مهر: المتوکل علی الله عیسی.

(۵)

صلح منافع

مصالحه منافع نمود آقای نصیرالدوله وزیر علوم معارف و اوقاف با ناظر خود شعبانعلی خان همگی منافع ششدانگ مزرعه نصیرآباد واقعه در شهریار ملکی خودشان را که از فرط شهرت مستغنی از تحدید و توصیف است از حال تحریر الی انقضا پنج سال شمسی که عبارت از برداشت پنج محصول شتوی و صیفی باشد به مال المصالحه مبلغ چهارصد تومان وجه نقد و

۱. ظاهراً سند در سه نسخه تحریر شده بوده است و در ذیل آن در دفتر معاملات سه امضاء و چهار مهر مشهود است.

دویست و پنجاه خروار گندم و یکصد و بیست و پنج خروار جو و سیصد و هفتاد و پنج خروار گاه و هفتاد و پنج خروار یونجه که از قرار تفصیل ذیل به اقساط هر سال در آخر برج میزان و اوائل عقرب در محل خود تسلیم مصالح نموده و قبض رسید دریافت دارد.

سال اول از برج قوس قوی ئیل ۳۸ لغایت آخر میزان پیچی ئیل ۳۹، نقد هشتاد تومان گندم... جو... گاه... یونجه...

سال دوم از برج قوس پیچی ئیل ۳۹ لغایت آخر میزان و عقرب تخاقوی ۴۰ نقد... گندم... جو... گاه... یونجه...

سال سیم از برج قوس تخاقوی ۴۰ لغایت آخر میزان و عقرب ایت ئیل ۴۱ ایضاً نقد... گندم... جو... گاه... یونجه...

سال چهارم و پنجم ایضاً به طریق سه سال قبل.

و ضمن العقد شرط شد چند امر:

اول هر ساله مبلغ هشتاد تومان وجه نقد مال المصالحه را به اطلاع گماشتگان مصالح صرف لاروب و... مزرعه مزبوره نماید.

دویم: مالیات مزرعه مزبوره در عهده خود مصالح است و دخلی به متصالح ندارد.

سیم: آفت ارضی و سماوی اگر خدای نخواستہ وارد شود اگر محصول از معادل مال الصلح کمتر به عمل آمده باشد آنچه کمتر باشد بتصدیق خبره بعهدہ مصالح است و الافلا.

چهارم: هر گاه در پرداخت مال المصالحه موافق اقساط مقررہ فوق تأخیر شود، اختیار فسخ برای مصالح است.

بیستم ربیع المولود مطابق بیست و دوم برج قوی ئیل ۱۳۳۸

السجل: بسم الله تعالی شأنه قد وقع الصلح و الاصطلاح المرقوم علی مناقع المزرعة الموسومة بنصیرآباد و الشروط بتفصیل المتن و توضیح الہامش لدی لعشرین مضت من شهر اول الربیعین سند ثمان و ثلاثین و ثلاثمائه بعد الالف ۱۳۳۸.

حرره الاحقر عیسی لواسانی، محل مهر: المتوکل علی الله عیسی.

(۶)

وکالت نامه

وکیل نمود آقا میرزا سید ابوالفضل خان طباطبائی والد خود آقای میرزا سید علی نقی مشیر الاطباء را در باب ازدواج عفت السادات خانم صبیہ آقای عمید السلطنه دام اجلاله را برای موکل مرقوم که به هر قسم که صلاح می دانند اجراء صیغه کرده و به هر مبلغ که صلاح می دانند مهر و اقرار دهند.

جناب وکیل مرقوم در تمام لوازم اجراء، صیغه عقد نیز وکیل می باشد مشروط بر اینکه

مبلغ پانصد تومان آقای مشیرالاطباء از مال خود مجاناً از برای مخارج عروسی به جناب آقامیرزا سیدابوالفضل آقازاده خود، موکل مرقوم متن بذل نمایند.
به تاریخ هجدهم شهر جمادی الاولی من شهر سند ۱۳۳۸ ق.
السجل بسم الله تعالی شانه: قد وقع التوكيل المزبور و الشرط كما فصل فی الورقه متناً و هامشاً لدی ثامن عشر جمادی الاولی.
حرره الاحقر عیسی لواسانی ۱۳۳۸
محل مهر آقا

(۷)

وکالتنامه

وکیل و وکیل در توکیل غیر نمود مخدره خاندوستی خانم صبیبه مرحوم فتحعلی خان قاجار رحمه اله، شاهزاده محمدجعفر خان خلف مرحوم شاهزاده علیقلی میرزا طاب ثراه را در موضوع جواب گفتگوی مخدره فرخنده خانم که وکیل مرقوم در محاکم و محاضر شرع و عرف حاضر شده جواب مخدره را بدهد.
به تاریخ سیزدهم شهر جمادی الثانیه سند ۱۳۳۸.

(۸)

قطعی شدن بیع شرطی و صلح

چون مرحوم حاج آقا عیسی کل ششدهنگ هر یک از سه باب دکان چلوپزی و خراطی و یراق فروشی به انضمام زیرزمین و بالاخانهای آنها ملکی متصرفی خود واقعات در بازار صحافها جنب سبزمیدان طهران را به بیع شرطی منتقل نموده بود به جناب حاج میرزا محمد صادقخان مستوفی گرگانی به مبلغ دو هزار و ششصد تومان به شرح سند جداگانه و زمان خیار منقضی و بیع لازم و دکاکین مزبوره به ملکیت حاج مشارالیه استقرار شرعی یافت، و بعد از فوت مرحوم حاج آقا عیسی ورثه آن مرحوم معامله بیع مسطور را با حاج مشتری تجدید نمودند، و این معامله ثانیه هم لزوم یافت و چون دکاکین مسطور در جزء متروکات مرحوم حاج آقا عیسی هفده سهم ملاحظه شده بود که بر فرض انتقال دکاکین ثانیاً به ورثه آن مرحوم هر یک به دادن سهم خود از معادل مال الصلح، سهم خود را از دکاکین مزبوره ببرند، و از جمله ورثه مرحوم مرقوم، آقای رضاخان ولد آن مرحوم است، لذا حاضر شد حاج میرزامحمدصادق خان معزی الیه و بعد الحضور:

مصالحه صحیحه قطعیه شرعیه نمود آقارضاخان معزی الیه ملکی... دو سهم مشاع از

۱. ذیل سند مهر موکل مشهود است.

هفده سهم کل ششدانگ هر یک از دکاکین مزبوره فوق که لغایت الشهرة فی محلها مستغنی از تحدید و توصیف است به انضمام زیرزمین و بالا خان‌های آن‌ها و سایر لواحق و توابع شرعی و عرفیه هر یک به قدر الحصّة الشایعة به مال المصالحة مبلغ سیصد و هشتاد تومان وجه نقد فضی مقبوض رایج با اسقاط خیارات و شرط التزام کشف فساد تا پنجاه سال. و در هامش قباله مرقومه در همان مجلس جناب رضاخان متصالح فوق دو سهم مرقوم از هفده سهم کل ششدانگ هر یک از سه باب دکاکین و زیرزمین و بالا خان‌های آن‌ها را به صلح قطعی جزمی منتقل نمود به جناب آقای محمدحسین خان شکوه‌الممالک اخوی خود به مبلغ پانصد تومان وجه نقد فضی رایج مقبوض با اسقاط خیارات و التزام کشف فساد در صورتیکه فساد مستند به آقای رضاخان مصالح بوده باشد تا پنجاه سال علی‌الرسم التاریخ.^۱

(۹)

عقد متعه

المتمتع: آقامیرزا سیداسماعیل خان ولد مرحوم فخرالکتاب.
المتمتع بها: رقیه خانم.
المدة: سه ماه هلالی.
الصداق: ده تومان تماماً بر ذمه زوج باقی است.
التاریخ غروب غره جمادی الاولی ۱۳۳۵.
قد وقعت المناکحة الانقطاعه المزبور، علی الصداق المزبور ایجاباً منی فی التاریخ.
حرره الاحقر عیسی لواسانی.

(۱۰)

صلح‌نامه

مصالح: آقا محمدلی خان خلف مرحوم آقا محمدحسنخان سراج‌السلطنه
متصالح: آقا میرزامهدیخان خلف مرحوم آقامیرزا آقا.
مصالح عنه تمامی دعوی و حقوقی که به آقا میرزا عبدالرحیم خان احتشام دیوان داشته از بابت سند هفتصد تومان و از بابت خانه که از جهت وجه مزبور توقیف شده بود و از جهت دیگر از هر جهت و هر بابت... که باقی بماند حقی از برای متصالح بر احتشام دیوان تا این تاریخ به انضمام یک سیر نبات.
مال الصلح میغ سیصد و پنجاه تومان وجه نقد فضی مقبوض با اسقاط خیارات و التزام

۱. ذیل سند مهور به مهر شکوه‌الممالک، آقارضاخان و محمدصادق خان است.

کشف فساد علی‌الرسم.

التاریخ: دهم جمادی‌الاولی ۱۳۳۶.

قد وقع الصلح المزبور و الاسقاط و الالتزام... فی الصحیفة لدی فی عاشر جمادی‌الاولی

۱۳۳۶. (مهر محمد ولیخان ذیل سند)

چون آقای ولیخان در موضوع ادعای مرقوم وکیل تعیین نموده بود و متظلم به عدلیه شده بود لذا در ضمن عقد خارج لازم قرار بر این شد که هر گاه بعدها مخارجی وارد شود از حق الجعاله وکیل و حقوق عدلیه و غیرها هر گاه آن مخارج چهل تومان یا کمتر از چهل تومان شود نصف آن به عهده آقای ولیخان و نصف به عهده آقا میرزا مهدیخان باشد و اگر اضافه بر چهل تومان شود بیست تومان به عهده آقای ولیخان و اضافه به عهده آقامیرزا مهدیخان باشد.

التاریخ دهم جمادی‌الاولی ۱۳۳۶ قد وقع جمیع ما زبر فی الورقة متناً و هامشاً لدی فی

جمادی‌الاولی ۱۳۳۶.

(۱۱)

سند ذمه

الداین: آقای ولیخان المدیون میرزا مهدیخان الدین یکصد و پنجاه تومان از بابت تتمه مال الصلح دعاوی و حقوق مرقومه فوق.

المدة پنج ماه که ماهی سی تومان بدهد و آقای آقامیرزا محمودخان نایب الوزرا در ضمن عقد لازم ملتزم شد که هر گاه آقا میرزا مهدی خان وجه مزبور را در مدت مرقومه کلا او بعضاً ندهد آنچه را که نداده است آقای نایب‌الوزاره از عهده برآید...

التاریخ: دهم جمادی‌الاولی ۱۳۳۶.

قد وقع جمیع ما زبر فی الورقة لدی فی ۱۰ جمادی‌الاولی ۱۳۳۶.

ذیل سند مهر آقای محمودخان و مهدیخان مشهود است.

(۱۲)

صلح منافع

چون به موجب اجاره‌نامه علیحده در یک سال قبل جناب آقا میرزا محمدحسین معروف به نجفی سممانی چهاردانگ وقف آستانه رضویه را از امناء آستانه مقدسه اجاره کرده در مدت چهارسال به شرح و تفصیل همان ورقه که در نزد ایشان هست و در این تاریخ یک

سال از چهار سال گذشته و سه سال دیگر باقی است، لهذا در تاریخ ذیل حضور یافت حاج میرزا حسنخان ولد مرحوم حاج میرزا رضاقلی خان نائینی و به اظهار و کالت از جناب آقا میرزا محمدحسین مرقوم صلح نمود با حاج عظیم لاسجردی خلف مرحوم حاج محمدبیک رحمه آله همگی منافع دو دانگ از چهار دانگ مرقوم و به عبارة اخری نصف تمام آنچه از منافع املاک مرقوم تعلق به جناب آقامیرزا محمدحسین یافته بود از حال تحریر الی سه سال دیگر که از مدت چهار سال باقی مانده به عوض سه هزار و ششصد تومان وجه فاضی رایج به انضمام یکصد و پنجاه خروار غله بالمناصفه که در سه سال هر سال یکهزار و دویست تومان نقد و پنجاه خروار غله به رسم معمولی سنواتی در محل تسلیم نمایند به جناب آقا میرزا محمدحسین مرقوم به همان شروط و تفصیلی که در ورقه اجاره نامه که آقامیرزا محمدحسین در دست دارد و به همان شروط و تفصیلی که در ورقه اجاره نامه مشهدی نصراله می باشد، و صیغه جاری شد. به تاریخ ۳ ذیحجه الحرام ۱۳۳۷.

(۱۳)

وکالت

چون خانم اعظم متعلقه مرحوم اتابک شش دانگ یک باب خانه اندرونی مرحوم اتابک ملکی خود را به صلح خیاری منتقل نمودند به سرکار خانم بدرالملوک خانم صبیبه مرحوم محمدشریف میرزا طاب ثراه، لذا خانم بدرالملوک خانم حاضر شدند و وکیل نمودند گماشته خود غلامرضابیک را در باب حضور به دفتر ثبت اسناد که حاضر شده و قباله مرقومه را به دفتر ثبت اسناد رسانیده تسلیم نمایند. به تاریخ بیست و یکم ذیحجه الحرام ۱۳۳۷.

(۱۴)

صلح اموال منقول و شراکت

به تاریخ چهارم محرم الحرام صلح نمود آقا سیدحسین خلف مرحوم آخوند ملامحمد ابراهیم شهریاری با آقا میرزا علی خان خلف مرحوم حاج ملاحسن طهرانی رحمه اله نصف مشاع از تمامی اجناس و ابزار و دواجات فرنگی و ایرانی واقعه در دکان آقاسیدعلی دوافروش در سرچشمه را به عوض یکصد و بیست و پنج تومان وجه مقبوض و نصف مشاع که ملک آقاشیخ حسین بود ملک آقامیرزا علی خان شد و شریک شد آقامیرزا علی خان با آقامیرزا ابوالقاسم اخوی خود در تمام اجناس و ابزار و دواجات دکان مرقوم بالمناصفه بینهما و اسقاط اختیارات کافه از طرفین و التزام از مصالح به نحو متعارف حاصل گردید.

(۱۵)

صلح‌نامه

مصالحه نمود آقای قاسم‌خان اصالتاً از خود و به اظهار و کالت از طرف دو نفر اخوان خود آقای شکوه‌الممالک و آقای رضاخان اخلاف مرحوم حاج آقاعیسی... با استاد نورالله خیاط خلف مرحوم کربلایی سهراب کروسی غفرله همگی منافع شش‌دانگ یک باب دکان تحتانی خیاطی ملکی خود را که واقعه است در کاروانسرای ارامنه در جنب سبزه‌میدان در مدت سه سال تمام از تاریخ ذیل به عوض مبلغ دویست و شانزده تومان که ماهی شش تومان روزی دو قران بدهد و شرط شد خیار فسخ مصالحه از برای مصالح در صورت تأخیر متصالح اداء اقساط هر ماه را الی آخر آن ماه و نیز شرط شد که مخارج شکستن شیشه و دالان‌داری و ازاله زباله با متصالح باشد.

توضیح آنکه دکان مرقوم را خواج یوسف سابقاً سکنی داشته است. به تاریخ ششم صفر الخیر من شهر سنه ۱۳۳۸.

(۱۶)

حاضر شدند مخدّره رقیه خانم ملقبه به عزت‌الملوک و جنابان آقای حاج میرزا رضای اعتمادالتجار و آقای آقامیرزا علی‌خان اخلاف مرحوم حاج میرزا علی‌اکبر تاجر طهرانی در موضوع تعیین سهمی و حصّه موروثی پدری مخدّره [و] مقرّر شد که هر یک از طرفین یک نفر حکم معین نمایند که به هر طور حکمین خاتمه دادند طرفین معمول و از همان قرار رفتار نمایند.

لذا در ضمن عقد لازم شرط شد که تا یک ماه کامل هلالی دیگر به هر طور جناب محالب السلطان که از طرف آقای حاجی اعتمادالتجار و آقامیرزا علی‌خان به حکمیت معین شده با جناب حاج میرزا حسین الشهیر به صندوقخانه که از طرف مخدّره رقیه خانم تعیین شده، در موضوع عمل مزبور رأی دادند و عمل مسطور را ختم نمودند، طرفین از همان قرار رفتار و معمول دارند و نیز شرط شد که هر یک از طرفین، از قرارداد حکمین تخلف کردند و نکول نمودند یک هزار تومان مجاناً و بلاعوض به طرف مقابل دادنی باشد و بدهد. فی شهر شوال المکرم سند ۱۳۳۷ محل مهر هر سه نفر.

(۱۷)

مبايعه‌نامه

بفروخت به بیع سلم مشهدی حسینعلی خلف مرحوم مشهدی رجبعلی قوچه حصارى

غفرله به مشهدی رضای قصاب خلف مرحوم مشهدی احمد اصفهانی غفرله همگی یک خروار به وزن تبریز گندم خوب را به عوض پانزده تومان مقبوض که از حال تحریر الی انقضاء مدت دو ماه و نیم تمام هلالی دیگر تسلیم نماید.

به تاریخ دهم شهر شعبان المعظم سنه ۱۳۳۸
السجل بسم الله تعالی شأنه: قد وقعت المبیعه المرقومه و قبض الثمن لدى عاشر شعبان.
حرره الاحقر عیسی لواسانی ۱۳۳۸ محل مهر المتوکل علی الله عیسی.^۱

(۱۸)

صلح نامه

المصالحة: عصمت السلطنة.
المتصالح: آقامیرزا ابوالحسن خان.
المصالح عنه: منافع عینیة و حکمیة یک باب، عمارت ملکی خود واقعه در گذر سرتخت قرب حمام قوام الدوله مشخص و معین در محل خود با کافه ملحقات آن. المدة یکسال هلالی مال الصلح ماهی مبلغ دوازده تومان که در آخر هر ماه بدهد و قبض دریافت دارد. شرط خیار فسخ از برای مخدره در صورت تأخیر متصالح قسط هر ماه را تا پنج روز از ماه لاحق خیار فسخ از جهت طرفین در ده شبانه روز بعد از هر سه ماه. ازاله زباله و برف رویی و آوردن آب و اجرت میراب به عهده متصالح و تعمیرات به عهده مالک است.
التاریخ ۲۷ ربیع الثانی ۱۳۳۵.

(۱۹)

سند ذمه

الدائن: آقا میرزا حاجی آقا ولد مرحوم علی آقا.
المدیون: یعقوب ولد متوفی خاچیک مسیحی.
الدین: مبلغ هشتاد تومان.
المدة: یک ماه و نیم.
التاریخ: ۵ جمادی الاولی ۱۳۳۵.
اعترف یعقوب المسیحی بالدين المزبور لدى لخمس مضت من اولی الجمادیین ۱۳۳۵.

۱. ذیل سند مهر حسینعلی مشهود است.

(۲۰)

شرکت‌نامه

الشریکان: آقا محمدجعفرخان گماشته فرمانفرما ولد مرحوم آقا نصراله‌خان کردستانی و مهندس یعقوبعلی ولد مرحوم مهندس فرخ سولقانی.
الشریکه در نه رأس ماده گاو و یک رأس الاغ و اسباب و لوازم گاوداری که تماماً موجود و... مشخص و معین است. نفع و ضرر بالسویه است.
المدة: یک سال هلالی قبل از یک سال حق فسخ ندارند تمامی مخارج عمل مزبور از میانه است و تمامی گاوها و الاغ و اسباب به تصرف مهندس یعقوبعلی داده شد و... بعهدہ اوست و حسب الشرط آقا محمدجعفرخان روزی هفت عباسی از جهت تحمل زحمات سهمی خود باید به مهندس یعقوبعلی بدهد.
التاریخ ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۳۳۵.

(۲۱)

وکالت‌نامه

الموکل: آقا مهندس محمدعلی استرآبادی.
الوکیل آقا رمضانعلی میرآخور.
الوکاله: در خصوص اسباب و اشیاء و پول و طلائی که نزد مرحوم مهندس تقی فراش پستخانه امانت داشته که از ورثه و بازماندگان آن مرحوم اخذ و ایصال نماید و به هر وسیله که صلاح موکل خود را بداند رفتار کند و عمل را ختم نماید.
التاریخ ۱۴ ربیع‌الثانی ۱۳۳۵.
اعترف الرجل المعرف برجلین معروفین عندی بالتوکیل المزبور لدی رابع عشر ربیع‌الثانی ۱۳۳۵. مهر محمدعلی.

(۲۲)

شرکت‌نامه

الشركاء: آقا میرزا محمدخان خلف مرحوم آقا رحیم‌خان و آقامیرزا محمدتقی خان و نوروزخان خلفان مرحوم آقا محمدخان.
سرمایه: آقا میرزا محمدخان یکصد تومان و اخوان یکصد تومان بالمناصفه.
الکسب: جوراب‌بافی.

۱. مهر محمدجعفرخان و مهر یعقوبعلی ذیل سند زده شده است.

نفع و ضرر سه سهم و نیم ملاحظه شود یک سهم و نیم متعلق به آقا میرزا محمدخان و بعهدہ ایشان و دو سهم متعلق به اخوان و بعهدہ ایشان است بالمناصفہ.
المدة: یکسال تمام.
اخراجات از میانه و بعهدہ هر سه نفر است.
یکصد تومان اخوان، مال آقا میرزا محمدخان بوده که به مشارالیهما قرض الحسنه داده و در آخر مدت در صورت فسخ شراکت باید به مشارالیه رد نمایند.
هر چهار دستگاہ چرخ موجود در دکان متعلق به آقا میرزا محمدخان است.
التاریخ: ۲۱ جمادی الاولی ۱۳۳۷.
قد وقع تمام ما رقم فی الورقه لدی ۲۱ جمادی الاولی ۱۳۳۷ مهر سه نفر شریک.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳۵

بر سال اعظم ۱۳۳۵

و غیره در روز پنجشنبه ۱۳۳۵
تاریخ ۲۵ سنبل ۱۳۳۵

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۴۷
الربیع الاول جمع و المومنین ۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۴۸
عقود المومنین ۱۳۳۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۴۹
الربیع الاول جمع و المومنین ۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۵۰
عقود المومنین ۱۳۳۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۵۱
الربیع الاول جمع و المومنین ۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۵۲
عقود المومنین ۱۳۳۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۵۳
الربیع الاول جمع و المومنین ۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

۱۵۴
عقود المومنین ۱۳۳۵
مصدق جان دوست تمام عدل بر جمع سال

پیام بهارستان / ویژه نامه مالی و اقتصاد / ش ۱ / تابستان ۱۳۹۲

۱۰۴۱

مصلحتی در دفع غرضی است که در این وقت در وقت
 با هم می آید و در وقت آن که در وقت در وقت
 صورت در وقت در وقت در وقت در وقت
 پس از آن وقت در وقت در وقت در وقت
 با قبض رسیدیم در وقت در وقت در وقت
 وقوع الصلح بطریق عام الفاعله و فی العوض بام
 و اسقاط کلام الحالیست و الاثر است و شرط المیز
 در وقت که در وقت در وقت در وقت
 عمل در وقت در وقت در وقت

مصلحتی در دفع غرضی است که در این وقت در وقت
 با هم می آید و در وقت آن که در وقت در وقت
 صورت در وقت در وقت در وقت در وقت
 پس از آن وقت در وقت در وقت در وقت
 با قبض رسیدیم در وقت در وقت در وقت
 وقوع الصلح بطریق عام الفاعله و فی العوض بام
 و اسقاط کلام الحالیست و الاثر است و شرط المیز
 در وقت که در وقت در وقت در وقت
 عمل در وقت در وقت در وقت

۱۰۴۰

مصلحتی در دفع غرضی است که در این وقت در وقت
 با هم می آید و در وقت آن که در وقت در وقت
 صورت در وقت در وقت در وقت در وقت
 پس از آن وقت در وقت در وقت در وقت
 با قبض رسیدیم در وقت در وقت در وقت
 وقوع الصلح بطریق عام الفاعله و فی العوض بام
 و اسقاط کلام الحالیست و الاثر است و شرط المیز
 در وقت که در وقت در وقت در وقت
 عمل در وقت در وقت در وقت

مصلحتی در دفع غرضی است که در این وقت در وقت
 با هم می آید و در وقت آن که در وقت در وقت
 صورت در وقت در وقت در وقت در وقت
 پس از آن وقت در وقت در وقت در وقت
 با قبض رسیدیم در وقت در وقت در وقت
 وقوع الصلح بطریق عام الفاعله و فی العوض بام
 و اسقاط کلام الحالیست و الاثر است و شرط المیز
 در وقت که در وقت در وقت در وقت
 عمل در وقت در وقت در وقت

